

Kokia buvo Palangos burmistro dr. Jono Šliūpo antroji žmona GRASILDA GRAUSLYTĖ-ŠLIŪPIENĖ (1893–1976)?

2025 m. sausio 12 d. sukako 132 metai, kai gimė dr. Jono Šliūpo (1861–1944) antroji žmona Grasilda Grauslytė-Šliūpienė. Krikšto metrike nurodyta, jog ji šį pasaulį išvydo 1893 m. sausio 12 d. Palangoje. Grasildos tėvas – Petras Grauslys (1848–1926), mama – Petronėlė Budrytė-Grauslienė (1851–1950), krikšto tėvai – Jonas Vainoras ir Grasilda Urbonaitė. Istoriografijoje vienur rašoma, kad Grasilda gimė 1899 m., kitur – kad 1898 m., tačiau neseniai rastame jos krikšto metrike parašyta jau minėta 6-eriais metais ankstesnė data – 1893 m. sausio 12 diena. Už savo vyrą dr. Joną Šliūpą moteris buvo net 32 metais jaunesnė.

***

Grasilda, būdama paauglė, artėjant Pirmajam pasauliniam karui, turėjo palikti namus. Tėvai patarė šešiolikmetei dukrai pasitraukti iš miestelio į netoli esančią Grūšlaukės kaimą (Kretingos r.) ir ten apsigyventi pas gimines. Grūšlaukėje ji ilgai neužsibuvo – pasuko į Rytus ir atsidūrė Sankt Peterburge. Ten ji inteligentų šeimose dirbo vaikų aukle. Toks darbas praplėtė merginos akiratį, išugdė geras manieras. Laisvalaikiu su bičiule Une Babickaite ji mėgdavo dainuoti ir vaidinti. Po Rusijoje įvykusio sovietinio perversmo Grasilda grįžo į Lietuvą ir tarėnavo turtingose šeimose.

Palanga romantiškomis meilės istorijomis garsėja jau nuo Birutės ir Kęstučio laikų. Viena iš itin pikantiškų nutiko 1929–1930 metais.

Sunkiai pasiligojus J. Šliūpo pirmajai žmonai Liudvikai Malinauskaitei-Šliūpienei (1864–1928), Grasilda Grauslytė su savo seserimis dirbo tarnaitė Kaune buvusiuose Šliūpų namuose. J. Šliūpas nusižiūrėjo jaunutę Grasildą ir, jau būdamas našlys, jai pasipiršo. Pasiūlymas tuoktis merginai sukėlė dvejonų. Ji suprato, kad ištekėjusi už J. Šliūpo, jau nebebūtų tarnaitė, o taptų gerbiama ponija, bet...

Grasilda Grauslytė-Šliūpienė (1893–1976) jaunystėje

Amžiaus skirtumas (32 metai) tuomet Lietuvoje buvo retenybė.

Grasilda, gavusi pasiūlymą tekėti, pasitarė su savo mama ir sutiko tapti J. Šliūpo žmona, tačiau tik su sąlyga, kad santuoka vyks bažnyčioje. Tai jai, augusioje katalikiškoje šeimoje ir išauklėtai katalikiška dvasia, buvo labai aktaulu, nes žinojo, kad J. Šliūpas yra laisvamanis. J. Šliūpas sutiko ir jie 1929 m. rugsėjo 2 d. susituokė Jurbarko rajono Eržvilko šv. Jurgio bažnyčioje. Santuoką palaimino J. Šliūpo bičiulis – Palangos vikaras ir progimnazijos kapelionas kun. Julijonas Jasinskis (1875–1934).

Grasilda savo sūnui Vytautui Jonui yra pasakojusi, kad santuokos dieną jiems būnant klebonijoje užėjo audra ir žaibas trenkė į zakristiją. Kunigas J.

Iš lairės: Jonas, Grasilda ir Vytautas Jonas Šliūpai Klivlande (JAV) 1936 metais

Grasilda Grauslytė-Šliūpienė ir jos sūnus Vytautas Jonas Šliūpas apie 1950-uosius metus

Jasinskis J. Šliūpai tada pasakė: „Jonai, tau šiandien ir dangus saliuotuoja!“

Po sutuoktvių Jonas ir Grasilda grįžo gyventi į Kauną, bet ten neturėjo ramybės dėl nuolat aptarinėjamos jų santuokos. Buvo kas ją ir palankiai vertino. J. Jakštas yra rašęs: „šioje padėtyje ir

Iš lairės: Jonas, Grasilda ir Vytautas Jonas Šliūpai Kaune 1936 metais

vienatvėje atsidūrusiam J. Šliūpai paguoda ir stiprybė atėjo iš antrųjų vedybų. Jo antroji žmona, palangiškė Grasilda Grauslytė, jaunesnė už jį, rūpestingai ir atidžiai globojo ir rūpinosi juo per 15 jo paskutinių gyvenimo metų.“

Nuo 1930 m. G. ir J. Šliūpai gyveno Palangoje. Ten jie dabartinėje Vytauto gatvėje, netoli Dariaus ir Girėno gatvės, nusipirko namą, kuriame dabar veikia Palangos burmistro Jono Šliūpo muziejus. 1930 m. jiems gimė sūnus Vytautas Jonas Šliūpas (1930–2017).

Grasilda buvo puiki šeimininkė, gera konditerė ir kulinarė. Palangoje ji garsėjo savo talentu skaniai gaminti. Ypač buvo mėgiami jos naminiai pyragai su uogomis. Nors Grasilda buvo darbšti ir sumani šeimininkė, bet pas juos gyveno ir dirbo tarnaitė Jevgenija Marudova-Miniailo (1923–2009). Ją

(Nukelta į 18 p.)

Grāsilda Grauslytė-Šliūpienė 1963 m. JAV

Šliūpai vadindavo Ženia. Jevgenija šiai šeimai buvo dėkinga visą gyvenimą. Ji, tarnaudama Šliūpams, iš Grāsildos daug ko išmoko: raugti kopūstus ir agurkus, virti cepelinus, kimšti vėdarus, kepti kugelį, trupininį pyragą su juodųjų serbentų uogiene bei biskvitą ir daug ko kito.

1944 m. Grāsilda su vyru ir sūnumi pasitraukė į Vakarus. Tais pačiais metais dr. J. Šliūpas mirė. 1947 m. ji su sūnumi įsikūrė Jungtinėse Amerikos Valstijose. Ten Grāsilda 1952 m. iškėję antrą kartą. Jos vyru tapo vaistininkas Antanas Kartanas. Jis mirė 1959 metais.

Grāsilda Grauslytė-Šliūpienė mirė 1976 m. kovo 6 d. Kalifornijoje (JAV), palaidota Čikagos tautinėse kapinėse šalia savo pirmojo vyro Jono Šliūpo.

Nuotraukos iš Vilniaus universiteto, Šiaulių akademijos Informacijos centro, Aušrininko dr. Jono Šliūpo archyvo. Fotografai nežinomi

Parengė Mindaugas Surblys

Kodėl lituanistei Stasei Litvinaitei (1921–2003) suteiktas Vilniaus universiteto Atminties diplomas?

Stasė Litvinaitė (1921–2003) – pedagogė, lituanistė, kraštotyrininkė, spaudos bendradarbė, buvusi Vilniaus universiteto Lietuvių literatūros katedros laborantė, pirmųjų Vilniaus universiteto tautosakinių ekspedicijų dalyvė, Respublikinės mokyklų filmotekos Vilniuje metodininkė.

Gimė 1921 m. tuometinės Kretingos apskrities Skuodo valsčiaus Lenkimų kaime. Vėliau kartu su tėvais gyveno Mažeikiuose, ten pradėjo lankyti pradinę mokyklą ir 1933 m. ją baigė. 1933–1941 m. mokėsi valstybinėje Mažeikių gimnazijoje. 1941–1945 m. dirbo pradžios mokyklos mokytoja. 1945–1950 m. Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultete studijavo lietuvių kalbą ir literatūrą, 1950–1954 m. dirbo Lietuvių literatūros katedros laborante¹, 1954–1957 m. mokėsi aspirantūroje. Baigusi aspirantūrą, iki 1959 m. kovo 1 d. Vilniaus universitete vėl dirbo Lietuvių literatūros katedros laborante, nuo 1974 m. dirbo respublikinėje mokytojų tobulinimosi sistemoje.

S. Litvinaitei yra suteiktas Vilniaus universiteto Atminties diplomas. Toks diplomas, kaip tai nurodyta Vilniaus universiteto Atminties diplomo teikimo tvarkos apraše, „yra išskirtinai šios mokslo įstaigos teikiamas diplomas, skirtas tam, kad Universitetas galėtų tinkamai įvertinti ir pagerbti Antrojo pasaulinio karo ir pokario metu iš Universiteto akademinės bendruomenės pašalintus jos narius – studentus ir darbuotojus. Jis kartu yra ir kaip pagarbos ženklas bei sugrąžinimo į Universiteto akademinę bendruomenę simbolis, teikiamas asmenims, pašalintiems iš Universiteto po 1940 m. birželio 15 d. dėl jo administracijos ir totalitarinių režimų veiksmų. Pagal Universiteto tradicijas lotyniškas atminties diplomo pavadinimas – *Diploma memoriae causa*.“

Vilniaus universitetas savo oficialioje interneto svetainėje nurodoma, kad „Reokupacijos metais